BIBLIOGRAFIA CRÍTICA VERDAGUERIANA DE VALERI SERRA I BOLDÚ

Ramon MIRÓ

Presentació

Ressenyem en aquest treball una quarantena llarga de títols de treballs de Valeri Serra sobre Verdaguer, d'entitat i d'importància ben desigual; des dels llibres biogràfics i l'antologia poètica fins al simple poema de Verdaguer reproduït en alguna revista, amb una nota explicativa.

Hem deixat de banda les referències incidentals a Verdaguer o a versos seus que apareixen a les obres pròpiament folklòriques de Serra i Boldú perquè, altrament, hauríem hagut de recórrer gairebé tota la bibliografia del folklorista.

Hem recollit, en canvi, algun article més pròpiament de crítica literària sobre algun altre autor, si el relacionava amb Verdaguer (cas de mossèn Navarro), o si pertanyia al seu àmbit (reproducció d'algun poema del canonge Collell).

Alguna de les referències que donem, trobada per via indirecta, no ens ha estat possible de consultar-la per no haver pogut localitzar cap exemplar d'aquell número de revista; en aquest cas, donem l'entrada amb la precisió de la font indirecta de referència.

El panorama global confirma el mestratge verdaguerià en Serra, el qual manifestava, el 1915, que «Estimava a Mossen Verdaguer en vida, l'he venerat després de mort i crec que va creixent en mí cada día mes l'afecte que li guardo. N'he escrit molt, i sempre en bé, perque res de boirós n'he sabut, i no m'he topat mai amb qui sabés res que puga enfosquir la estela del seu bon nom».

Introducció

En aquest estudi apleguem els treballs de Valeri Serra i Boldú sobre mossèn Jacint Verdaguer.[1]

1. Encara que sense una sistematització explícita dels estudis verdaguerians de Serra i Boldú, qui primer en recollí una colla de referències fou Joan RUIZ CALONJA a *Història de la Literatura Catalana*. Barcelona: Teide, 1954, p. 483-484. Un comentari dels estudis de més entitat es troba ja fet per Isidor Cònsul a «EL biògraf verdaguerià», dins Valeri SERRA, *Folklore de la pagesia*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, p. 16-18, així com un primer inventari nostre força menys complet que aquest. *Op. cit.*, p. 81-92, «III. Bibliografia».

A banda d'uns versos juvenils i d'algunes proses literàries de creació, també corresponents a un període incipient, l'obra de Serra i Boldú es pot aplegar a l'entorn de tres temàtiques:

a) El folklore, especialment el de tipus religiós.

b) Els estudis sobre Verdaguer.

c) Els escrits de publicista (monografies sobre Lleida, Bellpuig, Tàrrega, la Seu d'Urgell; articles d'excursions; articles sobre la temàtica dels regs a l'Urgell).

Encara que les tres temàtiques sovint s'interpenetrin, l'ordre amb què les hem enumerat és també l'ordre d'importància quantitativament i qualitativa alhora. La segona temàtica és l'àmbit que tractarem aquí.[2]

A l'època en què Valeri Serra estudiava a Barcelona, conegué mossèn Cinto i, empès pel grup integrista de *La Voz de la Patria*, demanà la seva col·laboració en un full literari d'aquesta revista; després, amb Verdaguer de director, portà la feina de base de *La Creu del Montseny*. El mestratge de mossèn Cinto fou decisiu per a la seva orientació envers l'àmbit del folklore, i també començà a escriure, en aquests anys, sobre el propi poeta.

Dos períodes podríem assenyalar en el conjunt de l'obra de Serra i Boldú dedicada a Verdaguer, un període de coneixença i record immediat (1896-1922) i un període d'estudi i valoració (1923-1934).

Al primer període, durant els anys de vida del poeta (fins al 1902), Serra li dedica algun poema, publica poemes de Verdaguer amb alguna nota de presentació, els recita en ocasions festives i els difon en la tradició oral (creació del cor linyolenc, proposta de poemes verdaguerians com a cançons de treball al món rural urgellenc), o els tradueix i difon en un àmbit més ampli (el *San Francisco* difós a Sevilla). El més atansat a un estudi és la breu biografia del poeta publicada en la recepció lleidatana a Verdaguer com a president dels Jocs Florals de Lleida, el 1901.

De 1902 a 1922 continua difonent poemes de Verdaguer, en parla amb motiu d'altres temàtiques i, sobretot, recull, sistematitza i afaiçona els seus records del tracte directe amb el poeta, els quals publica en una sèrie d'articles a *Lo Pla d'Urgell* (febrer-octubre de 1915) i, acte seguit, en forma de llibre. Probablement de resultes d'aquesta publicació li devia venir l'encàrrec de l'Associació de periodistes de Barcelona que fes una conferència sobre Verdaguer com a periodista.

Al segon període (1923-1934), el trobem ja instal·lat a Barcelona. A banda d'articles commemoratius, de recordances i d'homenatge, trobem treballs força més consistents. Al 1923 publicà l'antologia *Poesies de Jacint Verdaguer* a la Biblioteca Bonavia, una col·lecció de literatura popular editada pel llibreter Salvador Bonavia.[3] Potser aquest fou ja un treball d'encàrrec. Ho fou amb segure-

2. Deixem de banda, però, l'epistolari creuat entre Jacint Verdaguer i Valeri Serra. Al seu llibre de records sobre Verdaguer, de 1915, Serra ja reproduïa facsimilarment una sèrie de cartes de Verdaguer; també en reproduí alguna altra Antoni Boada a «Verdaguer-Valeri Serra» (*Vida Oratoriana*, núm. 185, maig de 1964, p. 77-78). A l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, volums X i XI han estat reproduïdes totes les cartes conegudes (dotze de Verdaguer a Valeri Serra, entre 1896 i 1901, i una de Valeri Serra a Verdaguer, el 1900).

3. Férem una primera anàlisi i valoració d'aquesta antologia a «De verdagueristes i verdaguerians», *El Pregoner d'Urgell*, núm. 185 (Bellpuig, 20-VI-1987), p. 7-8.

tat la biografia que publicà, l'any següent, a través de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

La preparació d'aquesta biografia el portà a tractar parents i amics de Verdaguer, així com a la consulta d'una colla de manuscrits verdaguerians. Una conseqüència immediata d'aquestes relacions fou el seu estudi i publicació d'una obra juvenil inèdita de mossèn Cinto, *Amors d'en Jordi i na Guideta*, manuscrit adquirit per Joan Serra, el qual va permetre-li'n la consulta i l'edició.

Sembla que aquests estudis foren ben acollits per la crítica; el fet que el pròleg i una part del poema juvenil fossin publicats com a primícia a *La Revista* assenyala unes bones relacions amb el corrent literari dominant en aquells anys. El tractament que féu de l'època difícil del poeta, carregar la culpa de la incomprensió a la tossudesa i debilitat mental de Verdaguer (mal aconsellat -diu- per la família Duran i per gent irreligiosa), es troba en la línia de la interpretació que ja en donà Joan Güell a la seva *Vida íntima de Mossèn Jacinto Verdaguer*, al 1911. Tingué, doncs, el vist-i-plau de les jerarquies catòliques i del catalanisme de dretes, a què pertanyia.[4]

La crítica, des del catalanisme d'esquerres, segurament que existí a nivell oral; escrita i amb al·lusió directa, només coneixem la que féu l'advocat republicà Joan Moles a la seva obra *Mossèn Cinto* (Barcelona, 1971, 2ª edició), on, referint-se a la biografia escrita per Valeri Serra (1924), diu que és interessant per les dades que dóna sobre la infantesa i joventut del poeta, «Però quan tracta dels darrers anys de la vida de Verdaguer, la biografia de Serra Boldú no solament és tendenciosa, sinó, en alguns aspectes, falsa. L'autor guanya la confiança del lector amb l'exposició de la veritat a la primera part del llibre, i amb l'autoritat aconseguida empara les falsedats del final de l'obra.» (p. 110). Sembla clar que l'adjectiu «tendenciosa» fa referència al tractament de la tragèdia de Verdaguer, i el de «falsa» de segur que va per l'explicació de les últimes visites al poeta moribund i la justificació dels dos testaments, puix que un i altre hi prengueren part, en els dos grups enfrontats, i donaren una versió força diferent dels fets i dels desigs del poeta.

A banda de les difícils objectivitats en el tractament d'aquests temes polèmics, tant el relat dels records com el recull de dades que pogué fer Serra i Boldú han estat considerats una aportació important en els estudis verdaguerians. No hi ha hagut encara cap reedició actual d'aquestes obres, però sí que n'han augmentat les referències en els estudis d'aquests últims anys.

Bibliografia crítica

1. «Llahor á Mossen Jacinto Verdaguer», *Lo Teatro Regional*, any V, núm. 218 (Barcelona, 7-III-1896), p. 65.

Col·labora en aquest número d'homenatge a Verdaguer amb un poema que apareix incomplet. S'inicia amb una estrofa de tres versos decasíl·labs més un d'hepta-

4. Serra accepta la influenciabilitat de mossèn Cinto especialment en aquella època, però en canvi el defensa de l'acusació d'orgullós que féu el marquès de Comillas i també de la visió deformadora que Collell en proporcionava en publicar-ne les cartes sense cap nota explicativa (vegeu les nostres referències 35 i 38).

síl·lab, amb rima de romanç; segueixen dues octaves heptasíl·làbiques amb indicació de continuació, i s'acaba amb dues quartetes de versos octosíl·labs, amb cesura a la quarta síl·laba i rima d'encadenats. Demana ajuda a sant Bonaventura per poder cantar Verdaguer, com el poeta ho féu per cantar sant Francesc; descontent dels propis versos, demana a sant Bonaventura que comuniqui directament a Verdaguer l'estima que ell li té.

2. Jacinto VERDAGUER. «Dintre'l Desert», *La Academia Calasancia*, núm. 143 (3-III-1898).

(Ref.)

Serra publica en aquesta revista el poema de Verdaguer «Dintre'l Desert» («i en la solemne sessió pública de 24 de Abril del mateix any celebrada per dita corporació vaig llegir-hi «La bandera de Santa Eularia» en lo mateix original on la va escriure i'm va donar Mossen Cinto.» SERRA, 1915, p. 31).

3. Alguns poemes i fragments del llibre *Excursions i viatges*, de mossèn Cinto, publicats per Valeri Serra al full literari de *La Voz de la Patria* (8-XII-1898 fins a 19-III-1899).

(Ref.)

Valeri Serra explica que mossèn Pey-Ordeix li encarregà fer un full literari, els dijous, a *La Voz de la Patria*, amb l'encàrrec exprés d'acoblar «todos los escritores católicos al lado de Verdaguer, que el pobre esta necesitado de ambiente a propósito para vivir» (SERRA, 1915, 24). Anà a trobar mossèn Cinto i aquest li passà uns poemes i un exemplar del llibre *Excursions i viatges* perquè el donés en fulletó (SERRA, 1915, p. 25).

4. Article, a *La Veu del Segre* (Lleida, entre 1900 i 1901).

(Ref.)

Serra hi publica algun article sobre Verdaguer o algun poema comentat (SERRA, 1915, p. 94). Hem vist els números conservats a l'Institut d'Estudis Ilerdencs i hi apareixen diversos poemes de Verdaguer, però sense cap nota de Valeri Serra; poser simplement els va anar proporcionant els poemes. Són «A Jesus crucificat» (núm. 28, 8-IV-1900, p. 1), «Al Sant Cristo de Balaguer. Himne» (núm. 48, 26-VIII-1900, p. 2), «Coronació de la Verge de la Mercé» (núm. 53, 30-IX-1900, p. 2), «Jesús al seu aymador/...» octava signada a Santa Creu de Vallcarca, juny, 1896 (núm. 54, 7-X-1900, p. 2).[5] Al mateix període hi ha alguns articles seus (algun datat a Barcelona), sobre temes de folklore religiós, excursions i alguna prosa literària.

5. Jacinto VERDAGUER, «La barretina», *La Comarca de Urgel*, núm. 42 (Mollerussa, entre 1900 i 1901).

(Ref.)

Valeri Serra hi publica el poema de Verdaguer i n'explica la història tal com l'havia sentida contar al mateix mossèn Cinto (SERRA, 1915, p. 96).

6. Jacinto VERDAGUER, *San Francisco* (fragmentari), *La Voz de San Antonio* (Sevilla, entre 1900 i 1901).

(Ref.)

5 Per als poemes de Verdaguer publicats a la premsa lleidatana d'aquells anys, vegeu l'estudi més específic de Francesca Sanvicén i Torné, «Presència de l'obra de Jacint Verdaguer en la premsa de Lleida (1870-1902)», *Anuari Verdaguer-1988*. Vic: Eumo Editorial/Ajuntament de Barcelona, 1989, p. 199-212.

Entre 1900 i 1901, Serra tradueix al castellà diverses poesies del volum *Sant Francesch* i les publica en aquesta revista (SERRA, 1915, p. 100).

7. «Qui és Mossen Jacinto Verdaguer ?», *La Comarca de Lleida*, núm. 58 (Lleida, 12-V-1901), p. 1-2.

En aquest número extraordinari motivat pel fet que Verdaguer presidirà els Jocs Florals de Lleida (4-V-1901), Serra i Boldú fa una breu biografia del poeta en base a les respostes del qüestionari que li havia enviat (SERRA, 1915, p. 101-102 -la lletra autògrafa de Verdaguer amb les respostes al qüestionari és reproduïda a les pàgines 207-208-), a altres estudis i fins i tot a la pròpia coneixença. Al text de la referència 29 ens explica que el setmanari li encarregà a ell la confecció d'aquest número especial dedicat a Verdaguer. La portada de la revista, amb la major part de l'article de Valeri Serra, fou reproduïda a *Vida lleidatana*, núm. 101 (Lleida, 10-I-1931), p. 363. A banda de les dades biogràfiques, explica algunes anècdotes de jovenesa (base en Aladern), destaca *L'Atlàntida*, *Canigó* i *Pàtria* com a obres més importants, i acaba amb l'anècdota personal seva de la coneixença del mossèn que s'avergonyia d'haver demanat un favor a mossèn Cinto, en saber després qui era.[6]

8. Article, *La Comarca de Lleyda* (Lleida, cap al juny de 1901).

(Ref.)

Serra hi publica un article per celebrar la vint-i-cinquena anyada de l'aparició de *L'Atlàntida*, de Verdaguer (SERRA, 1915, p. 123-124).

9. «Ayres del Montseny. Poesíes de mossen Jacinto Verdaguer» *La Comarca de Lleyda* (Lleida, 1-IX-1901), p. 3.

Amb motiu de l'aparició del llibre, Serra fa un article ple d'elogis, en què destaca la seva col·laboració amb Verdaguer a la revista *La Creu del Montseny* i la pròpia apreciació d'una colla de poemes, alguns dels quals havia donat a conèixer com a primícia als lectors de *La Comarca de Lleida*. Entre ells fa referència al dedicat al «Pelegrinet de Santa Teresa», publicat a la revista lleidatana al costat d'un article seu (en un número de la revista que no hem pogut localitzar). Diu: «Tot lo llibre de cap á cap m'es un recort vivent de un temps inesborrable, de gran fadiga pe'l cos, pero de una delectació moral per l'esperit, que ho recordo ab greu recansa.»

Elogia també els textos en prosa que van a l'apèndix i copia fragments de «Plantació de la Creu del Montseny». Acaba: «¡Visca molts anys l'autor de Ayres del Montseny!».

10. «Una llàgrima» *La Comarca de Lleyda*, núm. 114 (Lleida, 22-VI-1902), p. 3 (va datat: «Linyola, 17 de juny 1902»).

Es tracta d'un número extraordinari per la mort de mossèn Cinto, amb escrits sobre ell i alguns poemes seus i altres que li són dedicats. El seu escrit ocupa una columna i s'inicia amb la frase «Mossén Cinto gloria espanyola (?)». Lamenta haver de parlar ara del poeta, quan encara en plora la mort, però els diaris ho demanen així. Parla de l'enterrament, on hi anà un ministre i, en canvi, no deixaren que les associacions hi anessin amb penons i banderes; diu que així s'ha polititzat l'acte i no hi ha hagut tan clara la presència del poble. Es queixa també que els diaris parlin de glòria espanyola; Verdaguer és una glòria catalana i, si volen ampliar més, universal, no pas espanyola.

6 Anècdota que tornarà a relatar en el seu primer llibre de records sobre Verdaguer (SERRA, 1915, p. 74-75).

11. «Mossen Anton Navarro» *Catalunya*, XV (Barcelona, agost, 1903), p. CV-CVI.

Parla de la conversa amb mossèn Cinto, quan presidí els Jocs Florals de Lleida i hi guanyà la flor natural mossèn Antoni Navarro. Verdaguer ja en lloà els dots de poeta; després, en descriure la seva poesia, Serra la compara una mica amb *Canigó* de Verdaguer, encara que, diu, no hi ha influència sinó semblança. L'article serveix d'introducció a una selecció de poemes de mossèn Navarro, que són publicats a la revista en números successius.

Torna a parlar-ne uns anys després, i ara insisteix més clarament en la influència de *Canigó*: «un poeta nou que demostrava ben bé estar sadollat del poema Canigó» (SERRA, 1915, p. 113).

12. Jacinto VERDAGUER, pvre., «Lo filador d'or» (poema) *Lo Pla d'Urgell*, núm. 1 (Bellpuig, 4-V-1912), p. 11.

El poema ve al costat d'un text en prosa de Manuel Gaia i Tomàs («Gent del carrer»), després de l'apartat de cròniques de poblacions; tot i no figurar-hi apartat, vindria a ser, aquesta part final, la literària.

El poema havia estat publicat abans a *La Creu del Montseny* (núm. 49), compost en caixa pel propi Valeri Serra (1915, p. 67); Serra i Boldú el sabia de memòria i, al sopar dels guanyadors dels Jocs Florals de Lleida de 1901, el recità sense papers (SERRA, 1915, p. 115).

13. «Passió de Nostre Senyor Jesucrist, per Mossen Jacinto Verdaguer» (poema) *Lo Pla d'Urgell*, núm. 47 (Bellpuig, 22-III-1913), p. 5-8.

Poema llarg publicat a la Secció Literària amb la següent nota: «Es costum de totes les publicacions, que en aquestes festes van primes d'Informació, reproduir les obres mestres dels clàssics. LO PLA D'URGELL per a commemorar la Setmana Santa, ha triat un'obra caporal del príncep dels nostres enginys, una de ses poesies mes populars.»

Hi ha algun canvi ortogràfic, però el text és bàsicament el que apareix a *OC*, XXVII, 20-37. Sabem per ell mateix que al tombant de segle féu aprendre de memòria el poema a un cor de nens linyolencs perquè el cantessin per Setmana Santa (SERRA, 1915, p. 98).

14. Jacinto VERDAGUER, pvre., «Cançó de la Rosa» (poema) *Lo Pla d'Urgell*, núm. 59 (Bellpuig, 14-VI-1913), p. 8-9.

Apareix a la Secció Literària amb la següent nota:

«Lo dia 10 del mes que som se cumpliren onze anys de la mort de Mossen Cinto Verdaguer lo gran poeta Nacional de Catalunya.

LO PLA D'URGELL honora sa memoria publicant una poesía del plorat mestre, una poesía que'n guardem autògrafa, com una reliquia.»

15. Jaume COLLELL, pvre., «Lo gall» (poema), *Lo Pla d'Urgell*, núm. 144 (Bellpuig, 30-I-1915), p. 11.

Apareix a la Secció Literària sense cap mena de nota explicativa.

16. «Mossen Jacinto Verdaguer (Recorts dels set anys darrers de sa vida)» a *Lo Pla d'Urgell*, núms. 145 (Bellpuig, 4-II-1915)- 180 (Bellpuig, 7-X-1915). Recollits i refosos immediatament després en forma de llibre:

Mn. Jacinto Verdaguer: Records dels set anys darrers de sa vida, seguits de una impresió sobre la causa dels seus infortunis. Bellpuig: Imp. R. Saladrigues, 1915 (244 p.).

Signa el primer article, a manera de pròleg, a Bellpuig, 1 de febrer de 1915. En una colla d'articles, publicats en els números següents de la revista, va donant el text que, acte seguit, apareixerà en forma de llibre editat per la mateixa impremta que editava la revista.

Es tracta, sobretot, d'una obra de memòries en què l'autor historia les seves relacions amb mossèn Jacint Verdaguer entre els anys 1896 —el conegué a inicis d'any— i 1902 —en què Verdaguer morí—. Serra estudiava a Barcelona i, en aquells anys, tenia certs contactes amb els integristes (publicà diversos articles a *La Voz de la Pátria*); ell, però, en marca la distància dient que el seu veritable mentor era el R. P. Salvador Riba, rector del col·legi Calassanci, escolapi, «qui m'havia tingut de deixeble a Balaguer» (p. 25). Explica la història de la revista *La Creu del Montseny* (58 números entre 19-03-1899 i 25-04-1900), que dirigia mossèn Cinto, essent-ne ell el secretari; expressa la seva fidelitat al poeta, per damunt dels intents dels integristes d'atraure'ls cap a llur causa.

Segueix amb la història de *Lo Pensament Català*, més breu puix que ell hi intervingué ben poc i es trobava a Linyola la major part del temps. Aquí comencen a entrar en joc les relacions epistolars; Verdaguer li demanava noms de plantes relacionats amb la verge Maria, i les llegendes o creences que la gent en tenia. Centra aquesta part la vinguda de Verdaguer a Lleida, el maig de 1901, com a president dels Jocs Florals; Serra l'acompanyà en tot moment i, per tant, fa memòria detallada d'aquest viatge a Lleida i a Balaguer.

Acaba amb la història de la malaltia, la mort i l'enterrament del poeta, mig a través de l'explicació de la seva pròpia experiència (visites al malalt; assistència, després, a l'enterrament), mig a través d'algun article de diari (com els d'*El Noticiero Universal*).

Reprodueix una sèrie de lletres i notes autògrafes de Verdaguer, adreçades a ell. I conclou amb l'apartat «Impresió sobre la causa dels infortunis de Mossen Jacinto Verdaguer», on, per la coneixença que ell té dels fets i per les idees que se n'ha pogut formar, exculpa bisbe i marquès i, en canvi, atribueix tota la culpa de la tossudesa de Verdaguer a la influència nefasta que sobre ell tingué la família adoptiva, tant a nivell de no deixar-lo reconciliar-se amb les jerarquies com a nivell d'explotar-lo econòmicament.

17. «De Mossen Jacinto Verdaguer», *El Correo catalán* (Barcelona, 21-X-1915), p. 5.

Sense cap comentari, publica el text final de la sèrie publicat per Serra i Boldú a *Lo Pla d'Urgell* (núm. 180, 7-X-1915, p. 9-10), en què justifica la inclusió del treball «Impressió sobre la causa dels infortunis de Mossen Jacinto Verdaguer» al llibre que reunirà la sèrie d'articles que ha publicat sobre Verdaguer, per explicar la seva visió de la tragèdia.

18. «De Mossen Jacinto Verdaguer», *La Veu Comarcal*, any II, núm. 82 (Ripoll, 23-X-1915), p. 2.

Comença «Llegim en Lo Pla d'Urgell de Bellpuig» i acte seguit copia el text publicat per Serra i Boldú a *Lo Pla d'Urgell*, núm. 180. Tant aquest article com l'anterior provenen no tant d'una iniciativa del propi autor, sinó d'un interès de la directiva de les pròpies publicacions de donar a conèixer el parer de Serra sobre la tragèdia de mossèn Cinto, puix que tal interpretació els devia ser atractiva.

19. Jacinto VERDAGUER, pvre., «La barretina» *Lo Pla d'Urgell*, núm. 186 (Bellpuig, 18-XI-1915), p. 10-11.

Apareix a la Secció literària, amb la nota inicial «A precs de alguns lectors donem aquesta hermosa poesía ara que s'acosta'l cullir aulives.» Segueix el text del poema. Podem entendre la nota com una invitació als collidors a cantar-la o recitar-la mentre feinegen.

20. Jacinto VERDAGUER, pvre. «Lo noi de la mare» (poema) *Lo Pla d'Urgell*, núm. 190 (Bellpuig, 16-XII-1915), p. 10-11.

Apareix a la Secció literària amb la nota inicial «Tenint notícia de que en algunes Iglesies de nostra Comarca s'está ensajant aquesta hermosa poesia nadala de Mossen Verdaguer, accedím amb gust a reproduir-la, a fí i efecte de que no quedi ningú sense seguir tan bellíssim cantic, per tot arreu acompanyat amb tan dolça música.» Segueix el text del poema.

21. Jaume COLLELL, pvre., «Sagramental» (poema) *Lo Pla d'Urgell*, núm. 192 (Bellpuig, 30-XII-1915), p. 11-12.

Aquest cant patriòtic és publicat a la Secció literària sense cap nota ni comentari.

22. «Verdaguer periodista» (conferència donada a l'Associació de periodistes de Barcelona; va datada «Bellpuig, octubre de 1915»), *Lo Pla d'Urgell*, núms. 219 (6-VII-1916) p. 7-8, 220 (13-VII-1916) p. 7-8 i 221 (20-VII-1916), p. 7-8.

Text en castellà, llengua en què probablement hagué de donar la conferència, que fou d'encàrrec, segons precisa. Destaca com Verdaguer sovint publicava primer en revistes les seves poesies per veure'n la recepció. En publicà a *La Veu del Montserrat* (del seu amic Jaume Collell), a la *Revista Popular* (de D. Fèlix Sardà i Salvany); les proses d'*Excursions i viatges* sortien a la *Ilustració Catalana* i *Dietari de un peregrí a Terra Santa* a la mateixa revista i a *La veu del Montserrat* alhora.

També usà la premsa per defensar-se a l'època trista de la seva vida, diu. I acaba amb la història de la participació de Verdaguer a *L'Atlàntida* (full literari) i a les revistes *La Creu del Montseny* i *Lo Pensament Català*, de les quals en fou el director.

El text és més descriptiu que valoratiu, tot i que és significatiu el vel que manté sobre la premsa d'esquerres que acollí els articles *En defensa pròpia*. Destaca que Verdaguer era respectuós, que ensenyava els novells periodistes i que aplegà bons escriptors del moment a les pàgines de les dues revistes que dirigí.

23. «Galeria de Catalans il·lustres. Jacinto Verdaguer» *Almanach de L'Esquella de la Torratxa*, (Barcelona, 1917), p. 49.

Donat a la bibliografia del capítol dedicat a Verdaguer, a Joan RUIZ CALONJA, *Història de la Literatura Catalana* (Barcelona, 1954), p. 483. La semblança biogràfica de mossèn Cinto va entre una colla de semblances d'altres catalans il·lustres (Francesc Vicenç Garcia, Jaume Balmes, Manuel Milà, etc.); l'estil sembla bastant unitari i, per tant, corresponent a un mateix autor; aquest, però, no figura enlloc. La galeria acaba amb l'apartat «Catalans populars» amb referències al folklore i a la tradició (ref. a En Calces, En Porcalla, Simon de l'Oncle, Doctor Llèmana, Mestre Tites, etc.), signat per KIKU KAMAMILLA, pseudònim burlesc que potser amaga també l'autor dels retrats seriosos. A la referència a la tragèdia de Verdaguer és força més contundent en defensar el poeta i atacar les jerarquies, cosa que ens fa dubtar que sigui escrit per Serra (no sabem en quin criteri es basa Ruiz-Calonja per atribuir-l'hi).

24. «L'Esbart de Vich» *Lo Pla d'Urgell*, núm. 273 (Bellpuig, 21-VII-1917), p. 4.

Article fet amb motiu del cinquantenari de la fundació de l'Esbart; el Centre Excursionista de Vic prengué la iniciativa de la commemoració tot fent gravar en una pedra al lloc de reunions la dada sobre l'inici de l'Esbart. Serra recorda els membres de l'Esbart, el volum poètic que recull poemes del grup (*Garba Muntanyesa*) i explica una anècdota de Francesc Masferrer, a qui va conèixer a la fonda d'Agramunt, a Lleida, puix que era catedràtic de Psicologia, Lògica i Etica a l'Institut de Lleida. Verdaguer n'hi havia parlat bé, recorda.

25. *Poesies de Jacint Verdaguer* (Pròleg de V. S. B.). Salvador Bonavía, llibreter (Biblioteca Bonavía, vol. XVIII). Barcelona, 1923 (48 p.)

L'antologia apareix en una col·lecció popular i va destinada a un públic majoritari i, en bona part, incondicional de Verdaguer. Serra fa d'entrada una declaració d'admiració per la totalitat de l'obra, la qual cosa -diu- dificulta la tria. El criteri a seguir és «presentar tots els caires de la producció verdagueriana i ensems servir de vademecum de sos admiradors» (pàg. 6).

A la tria elimina les grans obres èpiques, *L'Atlàntida* i *Canigó*, i selecciona els poemes més populars i funcionals (en el sentit que o bé han passat ja a formar part de la poesia popular, o bé són cantats en diferents situacions -festivals religiosos, festes de Nadal, d'aplecs i romiatges, vetllades o festes familiars-). Hi pesa l'actitud del folklorista i del moralista: la tria ha de servir de suport perquè aquests poemes passin més fàcilment a la memòria i transmissió oral, on funcionin com a codi de fidelitats i model d'acció.

26. «La lluita natural contra els flagells» *Agricultura*, núm. 14 (Barcelona, 20-VII-1923), p. 380-382.

Acompanyada de breus comentaris inicial i final, reprodueix la rondalla de mossèn Jacint Verdaguer, «El butxí de les erugues» (*OC*, XXIV, 63-66). Pretén donar així un exemple de saviesa popular sobre el camp (saber que els escarabats són beneficiosos per als pagesos). Acaba reblant l'exemple: «Si algú digués que el cas citat per l'immortal poeta, no s'ajusta exactament a les característiques que determinen la lluita natural contra els insectes, tal com ara els preconitzen els entomòlegs, no ens negarà que és un curiós document del folklore o saber popular, i no serà la primera vegada que de les experimentacions fetes pel poble se n'hagués seguit estudis que després han cristalitzat en principis i lleis científiques. *Nihil novum sub sole* com deiem en començar» (p. 382).

27. «Adolescencia de Verdaguer. Primera misa del Poeta», *La Vanguardia* (Barcelona, 23-I-1924), p. 5.

Parla del fracàs del primer poema sobre l'Atlàntida, de Verdaguer, presentat als Jocs Florals de 1868, i del reconeixement de Mistral al poeta aquell mateix any. Després se centra en la rememoració de la primera missa de Verdaguer i diu que n'hi parlaren dos supervivents, un sol de viu encara, «don José Salarich». Destaca la senzillesa i transcendència de l'acte.

28. «Una obra inèdita de Mossèn Cinto. Amors d'en Jordi i Na Guideta» *La Revista*, X (1924), p. 50-55.

Encapçala l'article una nota de la revista que informa de la propera edició de bibliòfil del manuscrit que conté la llegenda inèdita de Verdaguer «Amors d'En Jordi i Na Guideta», propietat del senyor Joan Serra i Graupera. Reprodueixen el pròleg

complet, de Valeri Serra, i un fragment del poema (les quaranta-vuit estrofes del cant «Rialles i plors», amb alguna petita variació respecte a l'edició en el llibre).

29. *Biografia de Mossèn Jacint Verdaguer*. Associació protectora de l'Ensenyança catalana. Barcelona, 1924 (217 p.)

És tracta -en paraules del propi autor- d'un «assaig de biografia i bibliografia verdaguerina [...] fet amb tot l'amor del meu cor» (pàg. 8).

És una biografia curiosa pels mètodes quasi folkloristes: d'un costat ha recorregut les poblacions de Folgueroles, Vic, Vinyoles, l'ermita de la Gleva, etc, on Verdaguer passà força anys de la seva vida; ha parlat amb la gent, ha recollit anècdotes i dites sobre mossèn Cinto.

De l'altre, ha procurat veure materialment tot el possible de l'obra de Verdaguer, inclosos manuscrits i correspondència; a la Biblioteca de Catalunya, al Museu Episcopal de Vic, a mans de particulars (com don Joan Serra i Graupera).

Usa llavors els relats orals, els propis textos de Verdaguer, d'amics seus (Collell), de crítics (Menéndez y Pelayo), i els records personals dels últims anys de vida del poeta per bastir una obra força impressionista, en què, al més sovint, el biògraf deixa parlar el biografiat i els altres.

Passa ràpidament sobre la tragèdia de Verdaguer (en dóna complet el text que en va escriure el custodi de l'ermita al temps que hi fou Verdaguer, mossèn Pere Roca; aquest ja insisteix en la facilitat amb què Verdaguer es deixava suggestionar); i més encara sobre els conflictes sobrevinguts amb la malaltia (força més detallats a SERRA, 1915). Tot i així, veiem que es referma en la defensa de les jerarquies eclesiàstiques i de la casa Comillas, i insisteix en considerar la tragèdia com a fruit d'un moment patològic de mossèn Cinto «que tot passant hem de mirar pietosament» (pàg. 11).

Admira l'obra i venera el sacerdot submís que ell va conèixer; la confluència de fe catòlica, poesia i pàtria catalana és per a Serra la màxima garantia del valor de l'obra i per això valora positivament fins l'últim vers del poeta.

30. Jacint VERDAGUER, *Amors d'en Jordi i na Guideta: Poemet jovenívol*. Pròleg de Valeri Serra i Boldú. Barcelona: Ilustració catalana (Estampa La Renaxensa), 1924 (73 p.).

Al pròleg, titulat «Dues paraules de pròlech» (p. 7-17), recorda les dues estrofes que don Francesc Masferrer havia publicat, de memòria, del poema, i les afirmacions de mossèn Cinto que, el poema, se l'havien menjat les rates.

Mentre preparava una biografia sobre mossèn Cinto (ref. 29), Serra ha pogut consultar el manuscrit que el llibreter Batlle havia venut a Joan Serra i Graupera, i, amb el seu permís, ha pres cura d'aquesta edició reduïda. Descriu el manuscrit, el considera còpia d'algun altre, per la bona lletra i el poc nombre d'esmenes. Confirma el model de *Mireia*, de Mistral, tant a nivell d'estrofisme com de temàtica; comptant que les traduccions catalanes del poema mistralià havien aparegut el 1861, conjectura la data de composició entre 1861 i 1865 (tot comparant la lletra de manuscrits verdaguerians de l'època). Destaca, alhora que la influència mistraliana, la influència de la poesia popular (notable també en el poema de Mistral).

31. «Mossen Jacinto Verdaguer i les terres lleidatanes» *Segarra*, «Número extraordinari de Homenatge a la memoria del gloriós poeta catalá Mn. Jacinto Verdaguer. XXIVè. aniversari de la seva mort.» (Maldà,1926 -imprès a Bellpuig, tip. R. Saladrigues-), p. 10-12

Article signat a «Barcelona, maig de 1926». Serra, després d'unes reflexions sobre l'arbitrarietat dels límits provincials, veu la cohesió de la pròpia província en el riu Segre i els seus afluents. Verdaguer, diu, només conegué algunes comarques lleidatanes. A *Excursions i Viatges* parla de les excursions per l'Alt Pallars, quan preparava *Canigó*. Al maig de 1901 fou president dels Jocs Florals de Lleida i féu estada a Lleida i Balaguer. No hi ha cap referència a l'estada a Cervera i a la imposició del Santíssim Misteri, fets que avui coneixem força més bé a través de l'epistolari verdaguerià.

En nota al peu, Josep Iglésias recorda com Valeri Serra recità «El Filador d'or» a la Fonda d'Espanya, en el sopar dels Jocs Florals lleidatans.

En aquest número consta també l'acta d'autentificació dels objectes del museu verdaguerià aplegat per Josep Iglésias a Maldà; porta data 1 d'abril de 1925 i Valeri Serra és el primer dels signants (p. 16-17).

32. «El bo de Mn. Cinto» *Butlletí del Centre Excursionista Els Blaus*, any VI, núm. 19 (Sarrià, juliol, 1926), p. 284-285.

Número monogràfic dedicat a Verdaguer (homenatge al vint-i-quatrè aniversari de la seva mort). Comença destacant la bondat de mossèn Cinto, que renuncià a una canongia i no volgué enriquir-se, ans els pobres abusaren d'ell i això portà a la desavinença amb el bisbe.

Serra fa referència a la tragèdia de mossèn Cinto tot oblidant els articles «En Defensa Pròpia» i veient en els poemes del llibre *Flors del Calvari* un llibre de consols del poeta per suportar la desgràcia que passava. Lamenta que en aquells moments ni els catalanistes ni els catòlics es trobessin del costat de Verdaguer. Destaca al final l'acció honrosa de mossèn Vicent Gil, el qual postposà els seus drets familiars a un benifet de l'església de Betlem perquè pogués gaudir-ne Verdaguer quan li retornaren els hàbits sacerdotals.

33. «La Diputación provincial y el poeta Verdaguer.» *Hoja Oficial de la provincia de Barcelona*, Barcelona, segona època. Publicat a parts: Ia, núm. 47 (Barcelona, dilluns, 22-XI-1926), p. 6; IIa, núm. 49 (6-XII-1926), p. 7; IIIa, núm. 52 (27-XII-1926), p. 6; IVa, núm. 58 (7-II-1927), p. 4; IVa. Conclusió, núm. 63 (14-III-1927), p. 1.

Amb motiu del cinquantenari de la conclusió de *L'Atlàntida*, Serra tracta, a la primera part, de la història del poema, enumera totes les traduccions que se'n va fer, comenta els elogis dels crítics i acaba explicant la història de l'edició bilingüe catalana-castellana pagada per la Diputació. A partir de la segona part, ressegueix els llibres d'actes de la Diputació i exposa la història de dues iniciatives, la de la construcció del monument a Verdaguer (amb dos moments, l'un iniciat a la sessió necrològica per la mort del poeta, celebrada el 26 de juny de 1902, i que presenta l'última referència el cinc de febrer de 1904; l'altre, iniciat el 25 de juny de 1910, amb nova gent i nou signe polític, tornant a repetir passos, portarà a la realització efectiva del monument); i la iniciativa de subvencionar una edició econòmica de l'obra completa del poeta (a la reunió de la comissió feta el 7 de març de 1913, deleguen en el president de la comissió, senyor Cabot i Rovira, la resolució d'aquest afer). Copia fragments i fins actes senceres de reunions, i també alguna notícia de diaris (*El Diluvio*, *El Progreso*) en llur participació a la subscripció pública per al monument.

34. «El cincuentenario de La Atlántida. La figura del gran poeta catalán» Discurs. Barcelona, 1927.

(Ref.)

Trobem aquesta referència a l'obra de Joan RUIZ CALONJA, *Història de la Literatura Catalana* (B., 1954), p. 484. És probable que es tracti del mateix text de l'article que recensionem tot seguit, amb el qual coincideix exactament el títol.

35. «El cincuentenario de La Atlántida. La figura del gran poeta catalán», *Mundo Ibérico*, any I, núm. 2 (Barcelona, 20-VI-1927), p. 10-13.

Article acompanyat d'una colla de fotografies de Verdaguer i dels monuments pòstums que li han erigit. Parla dels inicis d'interès pel tema; segons consta en l'exemplar del llibre de Bailly, *Lettres sur l'Atlantide de Platon et sur l'ancienne histoire de l'Asie*, que havia pertangut després a Alexandre de Riquer, Verdaguer hauria comprat aquest llibre amb els diners guanyats en una juguesca juvenil a córrer a peus descalços per un camp de restoll. Copia després fragments de la lletra a Collell (30-XII-1878), en què Verdaguer explica els orígens de l'interès pel tema atlàntic.

Parla de la primera experiència fracassada (el poema «Espanya naixent» presentat als Jocs Florals de 1868) i de com millorà gràcies als bons consells de Milà i als viatges per l'Atlàntic (desembre 1873-21 gener 1875). Triomf als Jocs Florals de 1877, ressò europeu i traduccions totals i parcials del poema a diverses llengües.

Ara, en ocasió del cinquantenari d'haver estat premiada *L'Atlàntida*, diu que hi ha hagut una colla d'articles; d'aquests, fa referència a un del «conde de Güell, marqués de Comillas, que no es un artículo crítico, sino una fantasía escrita para tejer una serie de recuerdos personales que se relacionan con el poeta, dice que la caída de este ídolo fué producida por el orgullo. No compartimos este criterio.» (p. 12) i, tot i afegir que Verdaguer podia mirar ben alt els altres per haver escrit els dos grans poemes èpics, narra una anècdota d'intervenció personal que mostra la humilitat del poeta (al 1901, en ocasió d'haver de presidir els Jocs Florals de Lleida, el viatge en tren cap a Lleida en tercera classe i parlant amistosament amb una dona de poble). Acaba parlant de la importància de l'«Oda a Barcelona» i del servei que li féu quan fou detingut per duaners francesos als Pirineus i pogué ensenyar un full imprès del poema amb el seu retrat per a identificar-se.

36. «Verdaguer periodista» Conferència publicada a *El periodismo por los periodistas*. Associació de periodistes de Barcelona. Barcelona, s. a. [1928].

Vegeu l'entrada núm. 22, on ja fou publicat el text d'aquesta conferència.

37. «El pare sant Francesc i la tradició popular catalana» *Franciscalia*. Homenatge de les lletres catalanes (Barcelona, 1928), p. 365-376

Inicia l'exposició amb un fragment del poema de Verdaguer «L'adéu a Assís», en què el sant és comparat a un sol. Narra una colla de tradicions catalanes del pas de sant Francesc per poblacions nostrades; entre elles, la de Vic, on un pagès el retornà amb aigua fresca i ell nomenà aquell pou «pou de vida»; allí s'hi bastí la capella de «Sant Francesc s'hi moria».

Transcriu el text d'ingrés de Jacint Verdaguer al Tercer orde de Sant Francesc (hi entrà de novici el 4 d'octubre de 1969 i, ja prevere, professà el mateix dia del 1870). I acaba encara transcrivint la dedicatòria d'un llibre enviat al doctor Ribas Pujol, en què Verdaguer li diu «que l'Apòstol de l'Umbria/ vos pagui la caritat».

38. «Un epistolario de Verdaguer. "Carteig històric"», *La Vanguardia* (Barcelona, 21-XI-1929), p. 5.

Ressenya el volum publicat per Jaume Collell amb les cartes rebudes de mossèn Cinto. Comenta l'efecte pobre i deformador que hom pot endur-se de la personalitat de Verdaguer a través del text de les cartes («En su mayor parte son esas cartas de una pobreza mental aterradora»), així com la impressió que Verdaguer no feia un pas sense els consells de Collell.

Retreu a Collell que no hagi publicat notes aclaridores a les cartes, i va citant alguns punts interessants que hi apareixen, així com alguns punts obscurs que caldria aclarir; valora especialment les cartes literàries, escrites per Verdaguer perquè fossin publicades, i acaba destacant el valor que tenen com a documents («se trata de documentos, y hay que aceptarlos con toda la luz que proyectan»).

39. Jacinto VERDAGUER, prev. «La Santa mà (Tradició)» *Arxiu de Tradicions Populars*, fascicle II (Barcelona, s. a.), p. 83

Tradició religiosa que li serveix per obrir una secció, tot relacionant-la amb la santa mà conservada al monestir de Vallbona, de la qual en publica la fotografia; treta de *Rondalles* (Barcelona: Tip. L'Avenç, 1905), porta una nota de la redacció en què Serra parla de l'autenticitat de la relíquia de Vallbona.

40. Jacinto VERDAGUER, mossèn (original de), «Virolai a Nostra Senyora de Montserrat», *Arxiu de Tradicions Populars*, fascicle III (Barcelona, s. a.), p. 135.

Es tracta de la secció de reproducció facsimilar de goigs, on reprodueix aquest, sense peu d'impremta, amb la reproducció del boix de Pau Andreu, de la imatge de Nostra Senyora de Montserrat, a l'altre costat.

Consta a la lletra que fou escrit per mossèn Jacinto Verdaguer, el 1880, per encàrrec de la junta del Mil·lenari.

41. *Verdaguer*. Barcelona: Ed. El Hogar y la Moda (Col·lecció Los Grandes Hombres). 1932 (227 p.)

El text base usat per a aquesta biografia és el de la biografia que ja va publicar el 1924. L'obra, però, es troba resumida i amb alguna petita reelaboració. Els dotze capítols i apèndix de la primera biografia es reordenen en tres capítols (primers passos —els quatre primers—, al cim de la glòria —del cinquè al vuitè— i estacionament i descens —del novè fins a l'apèndix—).

Hi ha sobretot eliminació de versos de Verdaguer, i de tots els versos que deixa, en dóna, a peu de pàgina, la versió castellana (alguna d'existent, si n'hi ha, o la pròpia, en cas contrari).

Al final reprodueix, en castellà, la lletra de Santiago Rusiñol sobre la relació del seu drama *El místic* amb Verdaguer. Inclou, entre el text, trenta-dues fotografies.

No hi ha variació en les valoracions.

42. «Excursión espiritual a los lugares que hizo célebres el poeta Verdaguer.», *Barcelona Atracción*, desembre, 1934.

Planteja el recorregut d'una excursió pels indrets significatius en la vida de Verdaguer. Inicia l'excursió a Vic, al Seminari Conciliar (estudis), la masia de can Tona (treball juvenil), la font del Desmai (on organitzaren l'Esbart de Vic) i l'ermita de Nostra Senyora de la Damunt; proposa arribar-se a Folgueroles (visita a la casa natal), a la capella de Sant Jordi (primera missa), i a la capella de Sant Francesc s'hi

moria. Retorn a Vic i viatge cap a Vinyoles d'Orís (vicari), a l'hort parroquial, on pot veure's el llorer que hi plantà; pas llavors cap al santuari de la Gleva (lloc de desterrament).

Il·lustra el recorregut amb les dades biogràfiques significatives i amb les referències a obres cèlebres que hi escriví. En parlar de la Gleva, dóna la culpa dels infortunis de Verdaguer a «sus parásitos y malos consejeros».

43. «Un incondicional de Verdaguer» *Revista Ilustrada Jorba*, núm. 301 (Manresa, octubre, 1934).

Breu escrit de col·laboració en aquest número monogràfic dedicat a Antoni Busquets i Punset (mort el 16-IX-1934), que havia estat el segon director d'aquesta revista. Diu que Busquets era un arxiu viu sobre la vida i l'obra de Verdaguer, que en sabia els versos de memòria i donà una lleu mostra del que en sabia al pròleg a *La millor corona*, edició pòstuma de poemes de Verdaguer que havia publicat en col·laboració amb Viada i Lluch. Lamenta que ara ja no podran veure el «llibre que projectava !».

44. *Goigs de sant Taló. Que per falta de cantors sels canta ell mateix en la seva parròquia de Folgueroles.* «Tiratje d'Els Amics dels Goigs, Barcelona». Impremta Ramon Saladrigues. Bellpuig, s. a. [1935].

Full de goigs editat per Valeri Serra, president, en aquells anys, de l'associació Els Amics dels Goigs; dóna el text del poema juvenil verdaguerià i, al verso, fa una nota explicativa del text, datada a Barcelona, 23 de setembre de 1935. Explica alguna anècdota de joventut de Verdaguer i en especial el fet que un catedràtic del seminari li estrafeia el segon cognom (Santaló), dient-li «Sant Taló, Sant Taló/ no faràs miracles, no!». En base a aquesta burla, es decidí Verdaguer a compondre aquests goigs jocosos i, segons diu Serra, a fer-los-hi arribar.

45. *Biografia de Mn. Jacint Verdaguer*. Barcelona: Ed. Pedagògica. 1937 (217 p.)

Reedició de la biografia publicada el 1924; no hem pogut consultar cap exemplar d'aquesta edició, però apareix referenciada al *Manual del librero hispanoamericano* d'Antoni Palau (ref. núm. 309973).